

Fazil SƏNAN

Ədəbi aləmdə imzası şair, nasir, publisist və tənqidçi kimi tanınan İmam Cəmilli ilə tanışlığınızın tarixini xatırlayanda göz önündə dostumun keçdiyi şərəfli ömür yolu yenidən canlanır.

İyirmiye yaxın sarballı kitab müəllifi olan İmamın əsərləri onun yaşadığı keçməkeşli ömür yolunun bir növ sənədlə bədi'i ifadəsidir desək, heç də səhv etmərik.

Bu gün 70 yaşın şərəfli taxt-tacında əyləşən İmam çönlüb arxaya boylandı ömürdən keçən günlərin havayı xarclənmədiyini gündükcə içində bir rahatlıq hiss edir. İmam bir əlində silah Əfqanıstan və Birinci Qarabağ müharibəsində dəfələrlə ölümlə üz-üzə gəlməsinin ağır-acısını, sonralar gələcək nəsildə müharibəyə, onun törətdiyi faciələrə nifrət hissi oymaq məqsədi ilə müxtəlif ədəbi janrlarda qələmə almışdır.

İçində gəzdirdiyi ağrıları ilk əvvəl lirik şeirlərində, sonralar poemalarında, publisistikasında və hekayələrində əks etdirən İmam Cəmilli özündən razı qalmadığını hiss edərək daha geniş ədəbi ərazi axtarışına çıxmışdı. Sonda söz köhlənini hər tərəfə döndürənə çapa biləcəyi roman janrında ağrılardan doğan sevinc yaşları ilə dərin nəfəs alması ilə rahatlandı.

İmam Cəmillinin həyat və yaradıcılığı haqqında vaxtilə yetərincə söz demişəm. Ona görə onun son zamanlarda "Təzadlı dünyanın təzadlı adamı" (Bakı, "Ecoprint", 2021) romanı haqqında müəllifin ağırlı dünyasından sevincə doğru uzanan yola yığcam bir işiq salmağa çalışacağam.

Romanla tanış olan oxucu, romanın adının "Təzadlı dünyanın təzadlı adamı" adının hadisələrin özündən doğduğunun şahidi olur. Doğrudan da dünya təzadlı hadisələrə doludur. Təzadlı olan dünya mühitinə görə insan yetişdirir. Əsərin baş qəhrəmanı Vüqar da həmin təzadlı dünyanın təzadlı adamına çevrilir. Həssas oxucu bilir ki, Vüqar istər istəməz təzadlı bir həyat yaşamağa olur.

Vüqar saf, təmiz insandır. O, təmizliyi ilə ona düşmən gözü ilə baxan Zeynalı hərəkəti, davranışı ilə tərbiyə edib dosta çevirir. "Vüqar, sən mənə həyatı mehiv olmaqdan qurtarmısan. Bundan böyük yaxşılıq?" – deyən Zeynalın sözləri Vüqarın necə bir insan olmasının səciyyəsidir.

Vüqar Xəlidi ilə ailə qursa da ailə uzun ömürlü olmur. Bir-birini nə qədər sevsələr də Xəlidi ana ola bilməyəcəyini dəqiqləşdirəndən sonra anasının məsləhəti ilə Vüqardan ayrılmağı qərarlaşdırır. Xəlidi mənən çox yüksək qadındır. Sonsuz sevgisinə baxmayaraq evin tək oğlu olduğunu nəzərə alıb Vüqarın övlad sahibi olması üçün öz sevgisinin üstündən xətt çəkir.

Hərbi xidmətə yola düşən Vüqar bir neçə aydan sonra Əfqanıstana göndərilir. Müəllif Vüqarın Əfqanıstan həyatının o qədər canlı və real təsvir edir ki, oxucu özünü hadisələrin iştirakçısı sırasında bilir. Çünki müəllif hadisələrin müşahidəçisi olmaqda ya-

naşı, həm də iştirakçısıdır.

Romanın Əfqanıstanla əlaqəli hissəsində əfqan xalqına "azadlıq və demokratiya" aparan işğalçı sovet ordusuna qarşı əfqan xalqının mübarizəsini məharətlə ümumiləşdirən müəllif, yüksək çinli sovet zabitlərinin əsir və itkin düşən əsgərlərin tabutunda cənazə əvəzinə narkotik göndərməsi məsələsi ilə ordunda bəzi zabitlərin alçaqlıq və rəzilliyini məharətlə açıb göstərir.

Maraqlı kompozisiya quruluşuna malik olan romanda hadisələr bir-birindən doğur və hadisələr arasında daxili bir bağlılıq var. Oxucu hadisələrin biri digərini əvəzləməsində bir bütövlük görür.

Əsir düşən Vüqarın ölüm ayağın-

müharibə aparan sovet ordusu meğlub ordu kimi geri dönməli olandan sonra əsir düşmüş sovet adamlarından sağ qalanların da vətənə dönmək arzularını baş qaldırdı. Belə əsirlərin ümumiləşdirilmiş obrazı olan Vüqar surətinin düşüncələrində yazıçı Vətən sevgisini inandırıcı, təbii boyalarla verməsi gənc nəsildə vətənpərvərlik tərbiyəsində əhəmiyyətli rol oynayır.

Böyük sərvət sahibi olan Vüqarın baxışlarında həmişə nisgilliyi müşahidə edən Fatimə oğlu Müslümə və həyat yoldaşına sonsuz məhəbbəti olmasına baxmayaraq Vüqarın öz vətəninə yola salmağın təşəbbüskarı olur. Bunu ancaq Fatimə kimi mənəvi baxımdan zəngin və fədakar qadınlar bacara bilər. Fatimənin yazıçı tərəfindən işlənmiş müsbət keyfiyyətli xarakteri onun ideal bir obraz kimi

diyə kimi yuxuma girməyən Fatimənin başında nəse var. İçində Fatimə ilə görüşmək arzusunun baş qaldırması istəyinə qarşı çıxma bilmir. Bulanlıq sular durulmuş, qırmızı imperiya dağılmış, Azərbaycanda demokratik və hüquqi bir dövlət qurulmuşdu. Vüqarın verdiyi ərizəyə müsbət cavab gəlmişdi. Onun Əfqanıstana getməsinə icazə verilmişdir.

Vüqarın göndərdiyi pulların hesabına Zöhrə arvad yaxşı ev tikdirmiş və həyat-bəca təzadlıdır.

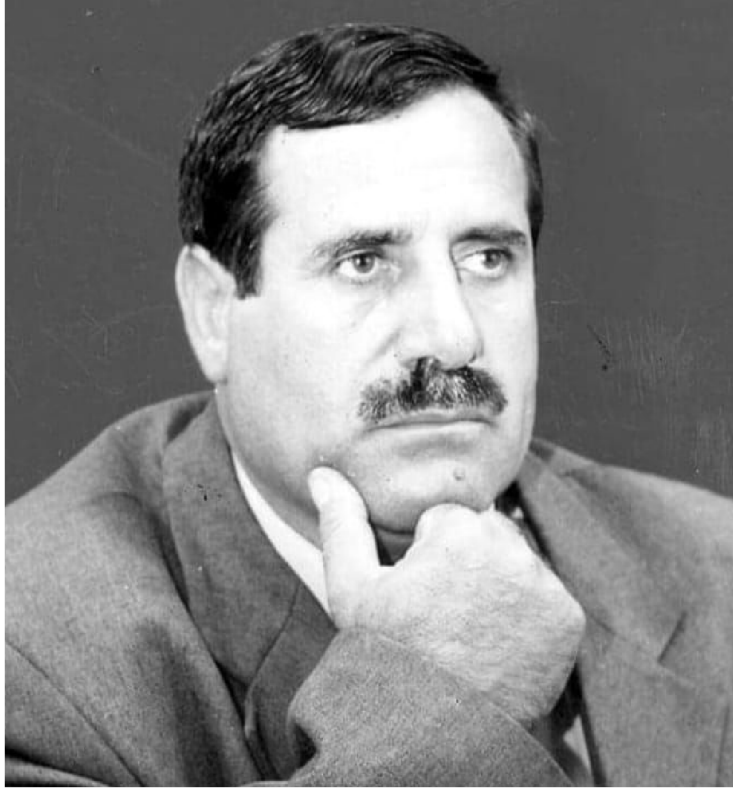
Roman haqqında fikrimizi Fatimənin görüş zamanı Vüqara söylədiyi fikirlə yekunlaşdırırıq:

"Görünür təzadlı dünyanın işləri həmişə səni axtarıb tapır. Dəyişmiş, bir az da yaşlanmışsan."

Doğrudan da dünyanın qarışığı, təzadlı işləri çoxdur. Vüqarın başına gələn macəralar kimi.

Bulud ağrıların sevinc yağışları

Dostum İmam Cəmillinin 70 illiyinə

İmam Cəmilli yaradıcılığında görünən ağrıların çoxu sonda sevincə tamamlanır.

Fikrimizcə ağrıların sonunun çox vaxt sevincə bitməsinin səbəbini müəllifin keçdiyi həyat yolu ilə bağlıdır, desək səhv etmərik. İki müharibənin od-alovunu görmüş bir döyüşçünün bu gün sağ-salamat qalıb yaşaması, taleyinə düşən sevinc payı deyilmi?

Hər bir yazıçı özünü yazır. Belə ki, İmam Cəmillinin nəsrini oxuyanda hadisələrin reallığa əsaslanması və oxucunu inandırma bacarığı baş qəhrəmanların 'prototip'i, fikrimizcə, müəllifin özüdür.

Müəllifin "Təzadlı dünyanın təzadlı adamı" romanındakı Vüqar və Fatimə obrazları ilə "Yaddaşımın ağrıları" romanında Saleh və Fulya surətləri arasında bir doğmaliq, yaxınlıq oxucu diqqətindən yayınmır. Saleh də Vüqar kimi məhəbbət macərələrindən yaxa qurtara bilmir. Müəllif müxtəlif variantlarla hər iki qəhrəmanını ciddi cəhdlə müdafiə etməyə çalışır və hər iki qəhrəmanı oxucusuna təmiz, günahsız bir insan kimi sırımağa cəhd göstərsə də "xoruzun quyruğu görünür" – yəni Saleh də, Vüqar da gözəllik qarşısında tez əriyib suya dönürlər. Vüqarın Fatimə və Lyudmila ilə yaxın olmağına az da olsa bəraət qazandırmıq olar. Çünki, Vüqar salamat qayıtmayı – can şirin şeydir və vətəndə doğmalarına qovuşmağın xatirəsi üçün təslim olur. Bəs Saleh? Salehin həyatında Vüqarın həyatında olan "olum-ölüm" məsələsi yoxdur. Sadəcə olaraq Saleh Fulyanın gənc və gözəl olmasından yan keçə bilmir. Fulyanın gözəlliyi və zərifliyi Salehin içərisində etiraz səsini beşikdə ikən boğub məhv edir.

Real yanaşanda yazıçı Salehi bu məsələdə idealizə etmir, sadəcə olaraq kişilərə xas olan psixoloji xarakterini ümumiləşdirir. Budur İmam Cəmilli qələminin reallığa sədəqəti. Həmin sədəqətə sadıq qalmağın nəticəsidir ki, yaradılmış hər iki obraz oxucu diqqətindən kənar qalmır.

O cümlədən Fatimə, Nazlı, Xəlidi, Lyudmila ("Təzadlı dünyanın təzadlı adamı") obrazları ilə "Yaddaşımın ağrıları" romanındakı Reyhan və Fulya arasında daxili bir bağlılıq, oxşarlıq var.

Bu qadınlar sevdiklərinin vüsaliyə qovuşmaqla yanaşı, bağlılaşmağı da bacarırlar. Bu qadınları birləşdirən bir nöqtə var. Həmin nöqtə Vüqara, Salehə olan sevgiləridir. Demək, insanı daxilən zənginləşdirən, ürəyinə bağlılaşmağı hissini aşlayan sevgidir

və bir-birlərini başa düşmələridir. Əhsən bu cür sevgiyə. Yazıçının da məqsədi ürəklərdə kin-küdurət əvəzinə sevgi hissi oymaqdır. Doğrudan da ürəklərdə sevgi olsa planetimizdə bu qədər insan qanı axıdılmaz və müharibələr baş verməz.

Qarşıdan İmam Cəmillinin yetmiş illik yubileyi gəlir. Mən də dostumun yubiley təbriki üçün qısa bir yazı yazmağı nəzərdə tutmuşdum. Amma sonra fikrimi dəyişməli oldum. Səbəbi də o oldu ki, İmamın yaradıcılığı ilə tanışam. Onun yaradıcılığı barədə "Bu, mənəm: İmam Cəmilli" adlı bir monoqrafiya, bir neçə kitabına "ön söz", bir neçə geniş həcmli məqalə, hətta iki yüz səhifəyə yaxın "Özü də sözü kimi" adlı iki cildlik xatirələr yazmışam. Ümumilikdə, İmam Cəmillinin özü və yaradıcılığı haqqında 500 səhifəyə yaxın yazı yazmışam. Hamısı da dövrü mətbuatda və kitab şəklində çap olunubdur.

Son iki romani haqqında söz demədiyimə görə imkandan istifadə edərək həmin romanlar haqqında fikirlərimi qısaca da olsa yazacağım yubiley yazısı tərkibində qeyd etməyi lazım bildim.

Bilirəm, tələbkər oxucu yazı ilə razılaşmayıb deyəcək: "Bu yubiley yazısıdır, yoxsa reseziyadır?"

Hörmətli oxucu! Həm yubiley, həm də reseziyadır. Nə cür qəbul etsəniz xoşdur. Bir ömrü İmam Cəmilli üçün girov qoymuşam desəm, heç də səhv etmərim. Faktlar göz qabağındadır.

Yeri gəlmişkən, İmamın çətin vəziyyətdən çıxma bacarığına aid yaxın günlərdəki bir hadisəni xatırlamaq mənə oxucu üçün də maraqlı olar.

5-6-7 iyul 2024-cü ildə Hacıkəndin "Xan yaylağı" adlanan yerində "Milli Yay festivalı" tədbiri keçiriləsi haqqında sosial şəbəkədə məlumat verilmişdi.

Bir təsadüf nəticəsində məşhur gənc yazıçı Vüsal Nuriyə zəng etdim. Hal-əhvadan sonra Vüsal müəllim söylədi ki, iyulun beşində festivala gələcəm.

Keçən il də Vüsal müəllim "Yaylaq festivalı"na gələndə mən Mərdəkəndə olduğuma görə görüşə bilməmişdik. Söz verdim ki, hələlik bir yana getməmişəm, yəqin ki, görüşərik.

5 iyulda gündüz saat 12-də Vüsal Nuru ilə Gəncə Dövlət Universitetinin qarşısında görüşdük. İmamın maşınının sənədinə problem olduğu üçün mən ayrı maşın tapmaq istəsəm də İmam razılaşmadı.

İmamın maşını ilə yola düşdük. Gözəl hava idi. Maşın irəlilədikcə təbiətin gözəlliyi göz oxşayırdı.

Festivala qabın yolda polis bizi saxladı və maşını qabınmağa icazə vermədi. Polis söylədi ki, mikroavtobusla qabın. İmam maşından düşdü və polisdən xahiş etdi ki, icazə versin. Gənc olmasına baxmayaraq polis inadkarlıq göstərdi. Mən isə ehtiyat edirdim ki, maşının sənədlərini istəsələr iş dolacaq. Vüsal müəllimlə birgə İmamla polisin mübahisəsinə tamaşa edirdik. Axır ki, İmam polisi razı saxladı. Maşına doğru gələndə Vüsal Nuru təbessümlə 'Məqsədinə çatmağı bacaran adamdır'.

Yaxşı istirahət etdik. Hər ikimiz Vüsal Nuriyə 'Çox sağ olun sizin hesabınıza festivala gəldik. Düzü biz bura gəlməyi ağılimıza da gətirməzdik', – deyərək minnətdarlığımızı bildirdik.

Əziz dostum İmam Cəmilli! Qarşıdan gələn 70 illik yubileyin münasibəti ilə səni ürəkdən təbrik edirəm. Sənə uzun ömür və cansağlığı arzulayıram. Allahın sənə verdiyi ömrü ağır-acısız yaşayasan. Bulud ağrıların sevinc yağışları kimi yaşayacağın ömrü sevincə yaşayasan. Amin!..